

и према томе је „ipso facto“ неважећа, буде повучена и да се сматра таквом и поништеном као да није ни постојала и да се ова одлука има регистровати гдје треба, те да се оригинал достави монсињору бискупу которском, а копија капетану и судијама општине прчањске. Наређујемо и т. д.

(III књига списа генералног провидура за Далмацију Франа Гримани-а у Државном архиву у Задру).

Нико Луковић

НАМЈЕРАВАНО НАСЕЉАВАЊЕ ВОЈВОДЕ МАРКА МИЉАНОВА У БОСНИ

(Из аустроугарских повјерљивих архива)

У доба када је дошло до сукоба и свађе између књаза Николе и појединих истакнутих црногорских првака и војвода, због његовог аутократског става и себичности, намјеравао је и војвода Марко Миљанов да напусти Црну Гору и да се са породицом насели у Босни. Податке о томе налазимо у повјерљивим списима Заједничког министарства финансија у Бечу — Одјељење за Босну и Херцеговину и у президиалним актима Земаљске владе у Сарајеву, тзв. „Црном кабинету“.

У Босни су се као емигранти из Црне Горе већ до 1893 године налазили капетан Радоман и војвода Машо Врбица који је био смјештен у Бихаћу. Машо Врбица је особно водио кореспонденцију са заједничким министром финансија и одговорним министром за Босну и Херцеговину Венијамином Калајем. Он је Калају стављао предлоге у погледу пријема појединих емиграната и њиховог смјештаја. Он је те предлоге стављао према рангу и положају којег је неки емигрант имао. Како видимо, он је био у неку руку посредник између аустриских власти и емиграната, а у Бечу су, то се сигурно види из повјерљивих списа, држали до његовог мишљења.

Министар Калај је у погледу црногорских емиграната, ако се то тицало сукоба између њих и књаза Николе, показивао нарочити интерес. Он је по сваку цијену хтио да из тога за Аустрију вуче политички капитал. Смјештајући у Босни црногорске емигранте, дајући им земљу, звања и новчане помоћи, Аустрија је од њих тражила и противуслуге. Није била довољна само обична изјава лојалности, него је ваљало дати писмену обавезу поданичке вјерности и ако се затражи и каква непосреднија услуга, емигранту ју је било веома тешко одбити. Стога има доста ствари које поједине емигранте не показују нимало у повољном свијетлу, па би се то могло рећи и за самог Маша Врбицу, а да се о капетану Радоману и не говори.

На дан 8 јуна 1893 г. послао је Машо Врбица молбу Калају у којој моли да се омогући смјештај у Босни црногорским емигрантима Ђоку и Перу Пејовићима и Мирку Баковићу. Врбица се у претставкама министру Калају потписивао или пуним именом и титулом или је стављао само почетне знаке: в. м. в. У поменутој молби спомиње се и војвода Марко Миљанов, за кога се каже да је пао у немилост књаза Николе и да и он жели да емигрира и насели се у Босни.¹⁾ Породица Бошковића, Симо Ђурашковић и Нико Дреџун већ су се налазили у Бихаћу.

У наведеној молби Машо Врбица се нарочито заузима за д-ра Ђура Кустудића, личног љекара књаза Николе, истичући га као врло доброг специјалисту и тражећи за њега одговарајући положај у Босни.

Истодобно кад и Машо Врбица, послао је у Беч Калају једну претставку и бихаћки окружни претстојник Војводић, који препоручује да се омогући насељавање у Босни црногорским емигрантима, чија се имена помињу код Маша Врбице. Министар Калај је дао свој пристанак за све емигранте с тим да положе заклетву поданичке вјерности, како је то било прописано.

Машо Врбица се у својој претставци највише задржао на питању насељавања војводе Марка Миљанова. Премда је Калај добро знао ко је Марко Миљанов и шта он у Црној Гори претставља, Врбици је то било такође познато, ипак он о војводи Миљанову пише: „Па јоште и чувенога Марка Миљанова Дрекаловића који намјерава оставити Црну Гору и к мени у Босну доћи. У Босни населити више поменуте породице било би по мојем убјеђењу посве значајно. Не знам тачно кад ће војвода Марко Миљанов кренути из Црне Горе али ми је јављено да ће доћи. Стога најчучивије молим Преузвишеност Вашу да ми изволи ставити до знања оћу ли ја, кад поменути војвода из Црне Горе изиде, јавити му да овамо дође без да у Београд иде“.

Калај је одмах обавијестио Земаљску владу у Сарајеву да нема ништа против тога да се војвода Марко Миљанов насели у Босни и ако поднесе молбу, он ће Влади дати у том погледу посебне инструкције. На крају каже Калај: „Нарочито подвлачим да је насељавање Марка Миљанова од велике политичке важности због чега га означавам као веома пожељно“.

Потребно је овдје поменути да се аустриска управа и раније интересовала особом војводе Марка Миљанова и његовим односима са књазом Николом. Беч и Сарајево су из Цетиња били тачно и подрбно извјештавани о свему шта се у Црној Гори

¹⁾ Акт. Зај. мин. финансија у Бечу — Одјељење за Босну и Херцеговину бр. 556 през. БХ од 10 VI 1893 и акт Земаљ. владе у Сарајеву бр. 811 рез. од 27 маја 1893.

дешава. Тако се према извјештају аустриског дипломатског претставника на Цетињу извјештава Беч у јануару 1888 године, како је било племе Кучи алармирано због наводног убиства војводе Марка Миљанова.²⁾ То се описује на сљедећи начин. Неки књажев официр Милић или заправо Ананије Милачић, послан је да заступа престолонаследника Данила на свадби неког Мучића. Милачић је, како се проносило међу народом, донио са собом младој и младожењи и њиховој родбини богате дарове, а сам је од њих добио као поклон доброга коња. Враћајући се са свадбе и пролазећи кроз своје племе Кучи, Милачић је објавио да је војвода Марко Миљанов убијен. То је био повод да су се одмах узбунила и листом подигла племена Кучи, Пипери и Бра̀тоножићи и слегли се у Медун. Пошла су чак и арбанашка племена Хоти и Груда која су гајила нарочите симпатије према војводи Миљанову. Када се, међутим, сазнало да је вијест измишљена, људи који су се били хиљадама подигли, вратили су се својим кућама.

Тај догађај је врло озбиљно схваћен на Цетињу, због чега је Милачић стављен под војни суд. Суђењу је присуствовао и сам министар рата Пламенац. Милачић је на суду рекао да је имао намјеру да своје саплеменике на неки начин сакупи у Медуну и да од њих затражи пуномоћ да може радити на рехабилитацији војводе Миљанова код књаза, тј. да му се врати бригадирство. Суд је осудио Милачића на казну затвора коју је он издржао у Грможуру на Скадарском Језеру, а коњ му је одузет. На крају се каже, да је ипак сва ствар остала нејасна због чега је то Милачић учинио и да неки вјерују да је он морао да ради за нечији рачун.

Како се види из једног извјештаја министра иностраних послова у Бечу из 1889 г., те године се однос војводе Миљанова са књазом Николом нешто поправио. То се закључује по томе, што је војвода Миљанов предвео књазу једну депутацију арбанских првака када је овај боравио у Бару.³⁾

Судећи по свему што се писало и дешавало 1893 године, када је Миљанов намјеравао да напусти Црну Гору, ти односи су се били поново погоршали. Аустрија је као сигурно очекивала да ће Миљанов најзад емигрирати.

Војвода Миљанов је у љето 1893 г. заиста стигао у Београд, али не по очекивању Беча у Босну. У Београду се он задржао пуна два мјесеца и том приликом је обишао и нека мје-

²⁾ Заједн. мин. фин. Беч бр. 124 Пр. БХ од 9 II 1888 и извештај аустроугар. министра резидента са Цетиња бр. 59 рез. од 26 I 1888, затим акт Земаљ. владе у Сарајеву бр. 748 рез. од 19 XII 1887.

³⁾ Заједн. мин. финанс. Беч, бр. 291 Пр. БХ од 8 маја 1889 и извештај аустроугарског дипл. претставника са Цетиња у Беч бр. 171 рез. од 26 IV 1889.

ста у унутрашњости Србије. Из извјештаја аустроугарског посланика у Београду види се да је војвода Миљанов у Београду и у Србији био предмет пажње и поштовања. Аустрија је могла само да нагађа због чега је он дошао, јер ма да је била организовала одлично обавјештајну службу, дознала је једино да је циљ његовог путовања да се лично освједочи о стању и расположењу Срба.⁴⁾ То је сазнао и аустриски конфидент у Новом Саду, чувши то од неких људи који су били близу д-ра Полита Десанчића и познатог новосадског књижара Пајевића. Миљанов је наводно собом повео и своју супругу, да би на тај начин прикрио прави циљ свога пута.

Аустриски органи у Београду су обратили нарочиту пажњу да ли ће се војвода Миљанов састајати у Београду са босанском емиграцијом која је у то доба била веома активна. Аустрија се необично плашила евентуалног устанка у Босни и Херцеговини и будно пратила сваки покрет босанске емиграције. Састанак војводе Миљанова са претставницима емиграције значио би некакав договор у циљу организовања устанка. Али, војвода Миљанов је био и сувише опрезан да би босанску емиграцију изложио непријатностима а такође и себе самог. Стога је аустриски посланик у Београду могао да извјести Беч, да није опазео приликом боравка војводе Миљанова у Београду ништа некоректно.

Из Београда је војвода Миљанов отишао у Нови Сад гдје је био свечано дочекан. Аустриски конфидентат је могао као нарочито да запази како се он стално дружио са присталицама „Браника“ који су га позивали на ручкове и стално га пратили. Књижар Пајевић који је био познат као присталица „Браника“ није се од војводе Миљанова цијело вријеме ни за часак одвајао.

Патријарх Бранковић, сазнавши да је војвода Миљанов у Новом Саду, позвао га је у своју резиденцију у Карловце на ручак коме су присуствовали и неки митрополити који су се ту затекли на засиједању Синода. Патријархов секретар Ђирић одржао је здравицу војводи Миљанову, али неког нарочитог политичког говора није било. Наглашавана је једино потреба слоге и сарадње свих Срба, јер само на тај начин они могу да испоље своју снагу и када су јединствени, осјећај снаге биће јачи⁵⁾

Миљанов је у Новом Саду извршио неке званичне посјете претставницима власти и града, премда је његов долазак био приватног карактера. Из Новог Сада је отишао у Фрушку

⁴⁾ Заједн. мин. фин. бр. 1039 през. БХ од 24 X 1893 и акт аустроугарског посланства из Београда у Беч бр. 76 Б од 20 X 1893. Упореди такође акта Зај. мин. фин. бр. 1090 през. БХ од 15 IX 1893 и акт Цар. и краљ. послан. у Београду бр. 77-а од 3 XI 1893.

⁵⁾ Заједн. мин. фин. Беч бр. 1066 през. БХ од 4 XI 1893.

Гору гдје је обишао све српске манастире и онда се вратио на Цетиње.

Премда је и аустроугарски посланик у Београду нешто прокљувио да би Миљанов ипак могао да напусти Црну Гору, од тога свега се није ништа десило.

Изгледа да је војвода Марко Миљанов био обавијештен да би његово емигрирање било више од штете него од користи за општу ствар, а и сам је одлично познавао тадање држање Аустро-Угарске према ослободилачким тежњама Јужних Словена.

Стога је он радије остао у Црној Гори да и надаље и до краја живота подноси немилост књаза Николе, него ли да макар и својим присуством на територији Аустро-Угарске нешто допринесе у њену корист.

Војислав Боггићевић

СЛУЧАЈ ХАРАМБАШЕ ЛУЦИЋА И ОДНОСИ КОТОРА И ДУБРОВНИКА

Послије Кандиског мира 1669 године раселио се велики број хајдука са подручја Боке Которске, па се тако знатно смањила њихова дјелатност. Ипак се у актима которског ванредног провидура од 1684 године па даље, у разним приликама, срећу хајдучке чете, харамбаше и појединци. Природно је да су млетачким властима увијек били драгоцјени наши људи вични каменитом и необично тешком терену, задовољни са најмањим и већином неком личном трагедијом огорчени на зулуме Турака.¹⁾ Редовна млетачка војска, најчешће из прекоморских крајева, није се сигурно могла ни издалека мјерити са ратном вјештином и храброшћу домородаца. Није чудо онда што су Млечи у свом интересу штитили и помагали дјеловање хајдука.

Активност хајдучких чета била је природно окренута оном дијелу Боке гдје су господарили Турци, а нарочито утврђеном Херцеговном. „Проучавају се са наше стране, — пише которски ванредни провидур дубровачким властима 21 августа 1684 — сви могући начини да се херцеговским Турцима нанесе што више штете и биједи, и због тога сам упутио харамбашу Бошка Луци-

¹⁾ Језгровито је обавјештење за активност херцеговачких и бокелских хајдука око 1660 дала дубровачка влада Порти: „Ти хајдуци су највећим делом султанова раја која се против њега побунила због зулума и тираније новских Турака“. (Lett. di Lev. 57, 106) Приопћио Р. Самарџић „Сазивање харамбаша“ „Стварање“ 1, 2 1953 страна 77.